

An aerial photograph of a paved road in a residential area. The road is light-colored and runs diagonally from the top left towards the bottom right. On the left side of the road, there are several people walking. On the right side, there is a grassy area with some low-lying plants. In the background, there are multi-story brick buildings with windows. The overall scene is a typical urban or suburban street.

Nancy Lindisfarne
in Jonathan Neale

AFGANISTAN: konec okupacije

Zbirka **Pamflet** je namenjena objavi prevodov referenčnih besedil, ki govorijo o svobodi v najširšem smislu besede. Tudi zato smo se odločili za rehabilitacijo tradicionalnega **Pamfleta**, ki vse od 18. stoletja služi kot svojevrstna državljanska oglasna deska. Poslanstvo zbirke kratkih emancipatoričnih besedil je, da državljanke in državljane spodbuja k razmišljanju in zavzemanju stališč.

Pamflet je nosilec kulture, ki ne sprejema neumnosti, ne požira žalitev in zavrača poniževanje. Zbirka **Pamflet** podpira kritično mišljenje in neodvisnost duha. Neguje, kar je med nami emancipatoričnega in dobrega, in se upira kulturi laži in groženj.

Z zbirko **Pamflet** se borimo proti uničevanju preteklosti, razvrednotenju življenja v sedanosti in kraji prihodnosti.

Nancy Lindisfarne in Jonathan Neale
Afganistan: konec okupacije

Pamflet 3

Založba ZRC

Nancy Lindisfarne in Jonathan Neale

Afganistan: konec okupacije

Pamflet 3

Izvirnik (Afghanistan: The End of the Occupation) je bil 17. avgusta 2021 objavljen na spletišču <https://annebonnypirate.org/>. Slovenski prevod je objavljen z dovoljenjem avtorjev.

Uredil Tomaž Mastnak

Spremno besedilo Tomaž Mastnak

Prevod Tadej Turnšek

Lektura Helena Dobrovoljc

Oblikovanje Tanja Radež

Založnik ZRC SAZU, Založba ZRC

Zanj Oto Luthar

Glavni urednik založbe Aleš Pogačnik

Tisk Cicero, Begunje

Naklada 600

Prva izdaja, prvi natis.

Ljubljana 2021

Prva e-izdaja je pod pogoji licence

Creative Commons CC BY 4.0 prosto dostopna:

<https://doi.org/10.3986/9789610505808>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

308(581)

323(581)

LINDISFARNE, Nancy, 1944-

Afganistan : konec okupacije / Nancy Lindisfarne in Jonathan Neale ;
[spremno besedilo Tomaž Mastnak ; prevod Tadej Turnšek ... et al.]. - 1. izd.,
1. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, 2021. - (Pamflet, ISSN 2738-4993 ; 3)

Prevod dela: Afghanistan

ISBN 978-961-05-0579-2

COBISS.SI-ID 81713411

ISBN 978-961-05-0580-8 (PDF)

COBISS.SI-ID 81499651

Pamflet 3

AFGANISTAN: konec okupacije

**Nancy Lindisfarne
in Jonathan Neale**

NANCY LINDISFARNE je ameriško-britanska antropologinja. Terensko delo je opravljala v Afganistanu, Turčiji in Siriji ter poučevala na Šoli za orientalske in afriške študije (SOAS) v Londonu. Njene strokovne objave so večinoma posvečene Afganistanu in Bližnjemu vzhodu ter vprašanjem kritične antropologije. Poleg del, omenjenih v bibliografiji na koncu prevedenega besedila, omenimo knjigo *Hvalabogu, da smo sekularni: spol, islam in turški republikanizem*, ki je izšla v turščini (*Elhamdülillah laikiz: cinsiyet, İslâm ve Türk cumhuriyetçiliği*, İletişim, Cağaloğlu, İstanbul, 2002; angleški prevod je dostopen na njenem in Nealovem blogu Anne Bonny Pirate), ter naslednje zbornike, ki jih je uredila: *Dislocating masculinity: comparative ethnographies* (sourednica Andrea Cornwall), Routledge, London, 1994, 2. izd. 2017; *Languages of dress in the Middle East* (sourednik Bruce Ingham), Curzon, Richmond, Surrey, 1997; in *Masculinities under neoliberalism* (sourednika Andrea Cornwall in Frank G. Karioris), Zed Books, London, 2016. Njeni bivši študentje in prijatelji so ji posvetili zbornik *Taking Sides: Ethics, Politics and Fieldwork in Anthropology*, ur. Heidi Arm-bruster and Anna Laerke, Berghahn Books, New York, 2008.

JONATHAN NEALE se je rodil v New Yorku, odraščal v Indiji in Teksasu, živi pa v Angliji. Doktoriral je na Univerzi v Warwicku z delom o uporih na angleških ladjah v 18. stoletju. Antropološko terensko delo je opravil med nomadi v Afganistanu. Poleg strokovnih razprav je objavil tri poljudne knjige, tri romane in enajst dram. Med objavami so: *Memoirs of a Callous Picket*, Pluto Press, London, 1983; *The Cutlass and the Lash: Mutiny and Discipline in Nelson's Navy*, Pluto Press, London, 1985; *The American War: Vietnam 1960–1975*, Bookmarks, Chicago, 2001; *Tigers of the Snow: How One Fateful Climb Made the Sherpas Mountaineering Legends*, St. Martin's Press, New York, 2002; *You Are G8, We Are Six Billion: The Truth behind the Genoa Protests*, Vision Paperbacks, London, 2002; *What's Wrong with America?: How the Rich and Powerful Have Changed America and Now Want to Change the World*, Fusion Press, London, 2004. Kot politični aktivist je sodeloval v ameriških gibanjih za državljanske svoboščine in proti vietnamski vojni, bil je delavski organizator, svetovalec bolnikom z aidsom in glede abortusov ter član organizacijskega odbora za protest proti srečanju G8 2001 v Genovi. Je tudi okoljevarstvenik.

Nancy Lindisfarne in Jonathan Neale urejata blog Anne Bonny Pirate.

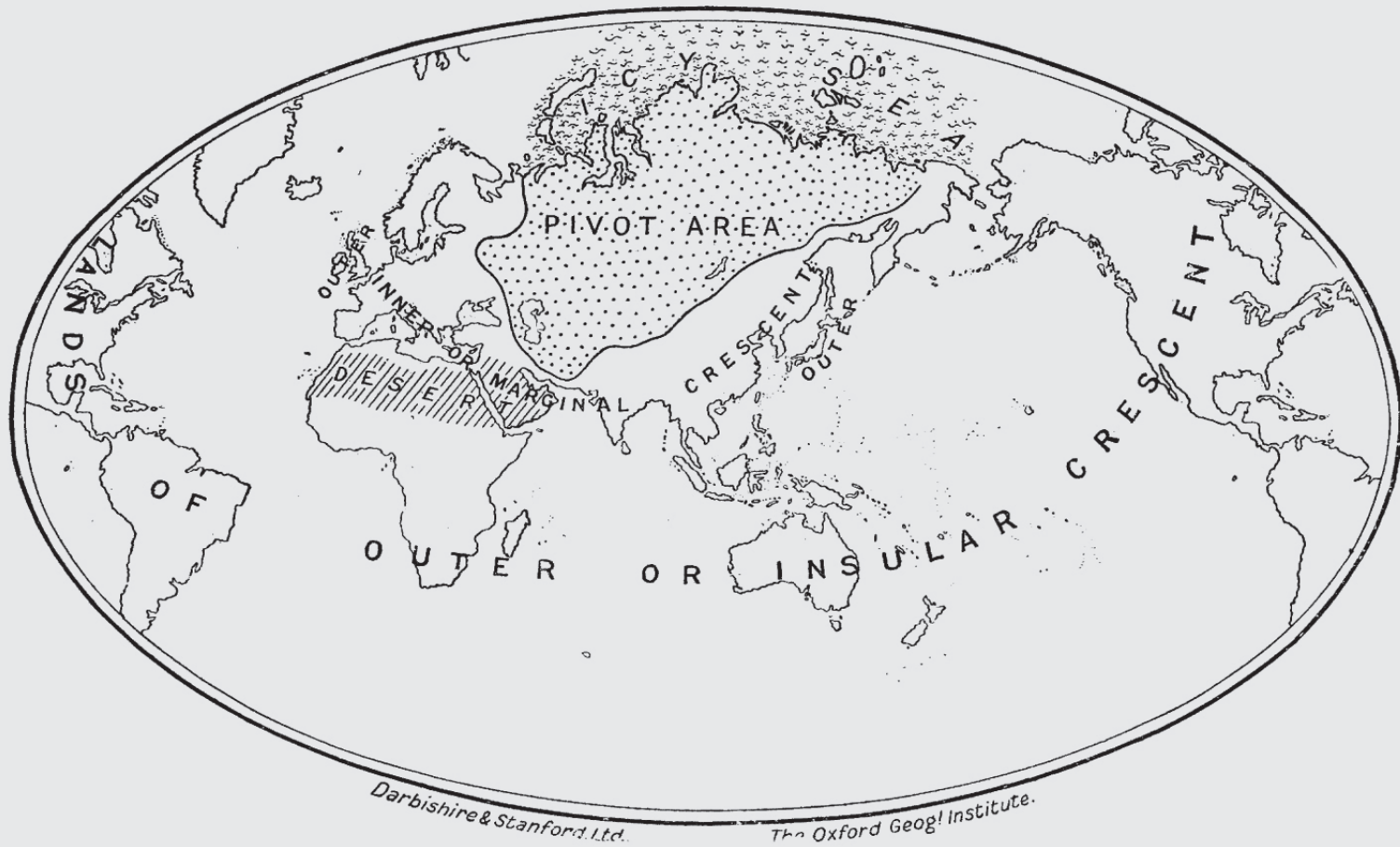
<https://annebonnypirate.org>

OBJAVE V SLOVENŠČINI:

Nancy Lindisfarne in Jonathan Neale, »Seksizem, družbeni razred in nasilje«, prev. Irena Weber, *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, let. 45 (2017), št. 267.

Recenzija Majde Hrzenjak, »Neoliberalne rabe in zlorabe družbenega spola: Cornwall, Andrea, Frank G. Karioris in Nancy Lindisfarne (ur.) (2016): Masculinities under neoliberalism. London: Zed Books«, *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, let. 45 (2017), št. 270.

Nikolai Jeffs in Maša Tihel »Milijon podnebnih služb ali 528 megaton toplogrednih plinov? Intervju z Jonathanom Nealom in Nancy Lindisfarne«, *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, let. 43 (2015), št. 262.

THE NATURAL SEATS OF POWER.

Pivot area—wholly continental.

Outer crescent—wholly oceanic.

Inner crescent—partly continental, partly oceanic.

Zemljevid je bil prvič objavljen v študiji angleškega geografa Halforda Mackinderja »The Geographical Pivot of History« [Zemljepisna os zgodovine] leta 1904. Postal je znanstvena osnova najprej angleškega, zatem pa ameriškega imperializma. Središče sveta je bilo sredi »svetovnega otoka«, ki so ga sestavljale evropska celina (brez Britanskega otočja), Afrika in Azija. Kdor je obvladoval to območje, je obvladoval ves svet. Afganistan leži na ključni točki v tem središču sveta.

UVOD

Besedilo, ki smo ga prevedli in ga objavljamo v tej knjižici, jasno in nazorno prikazuje zadnjega pol stoletja afganistanske zgodovine, ki se je zaključila z nedavnim izgonom zahodnih okupacijskih sil iz države. Besedilo je oprto na izjemno poznavanje Afganistana in njegovih prebivalcev, saj sta pisca, ameriško-britanska antropologa, tam začela z raziskovalnim delom pred skoraj petdesetimi leti. Njuna pripoved zajema sovjetsko vojaško intervencijo v Afganistanu, državljansko vojno, ki je sledila sovjetskemu umiku iz države, talibanski prevzem oblasti sredi 90. let prejšnjega stoletja, ameriški napad na državo konec leta 2001, ki je talibane odstranil z oblasti, in nadaljnjih dvajset let okupacije s pomočjo evropskih vojsk. Med njimi je bila tudi slovenska. Zato je to – žal! – tudi »naša« zgodovina.

Avtorja prepričljivo prikažeta, kako so bili izneverjeni upi Afganistancev, da bo ameriška intervencija prinesla mir in razvoj. Njihovo življenje se ni izboljšalo. Namesto tega so bili podvrženi okrutni okupaciji, skrajno skorumpirani kvizlinški vladavini, brezzakonju, ubijanju, pohabljanju, zapiranju, mučenju, rušenju domov in pregonom. Revščina se je povečala. V dvajsetih letih se je, numerično izraženo, podvojila. To je bila podlaga, na kateri je rasla podpora prebivalstva talibanom, ki so začeli bojevati osvobodilno vojno.

Posebno informativen je del besedila, posvečen položaju in usodi žensk. Pisca sta namenila temu vprašanju veliko pozornosti. Pri tem sta ometla tisto »mrežo laži« in »sprevrženi feminizem«, ki brezobzirni imperializem ovijajo v navidezno skrb za afganistanske ženske in dekleta.

Besedilu, kakor sta ga avtorja zastavila, v resnici ni kaj dodati. Morda pa ni odveč poudariti nekaj vidikov novejše afganistanske

zgodovine, ki so bolj na obrobju ali zunaj okvira njune pripovedi, so pa pomembni za razumevanje konca okupacije.

Najprej nekaj besed o sovjetski vojaški intervenciji v Afganistanu. Leta 1964 je afganistanski kralj Mohamed Zahir Šah sprejel novo ustavo, ki jo je dal napisati na zahodu šolanim intelektualcem. Med modernizacijo, ki je sledila, je bila ustanovljena Afganistanska ljudska demokratska stranka (ALDS). To je bila po politični usmeritvi komunistična, po ideologiji marksistično-leninistična in po zunanjepolitičnih zavezništvih prosovjetska stranka, ki se je kmalu razcepila na dve glavni krili: zmerno, ki je zagovarjalo postopne reforme, in radikalno, ki je bilo za takojšnjo »izgradnjo socializma«. Leta 1973 je stranka podprla državni udar, s katerim je prišel na oblast Mohamed Daud Khan, razglasil republiko in postal njen predsednik. Konec aprila 1978 je ALDS sama prevzela oblast z državnim udarom in razglasila Demokratično republiko Afganistan. (Daudova republika je bila enostrankarska.)

Sovjetska zveza je ves čas mirila frakcijske boje v ALDS, dejansko pa je podpirala zmerneže. Dobre odnose je imela in želela ohranjati tudi z Zahir Šahom in pozneje z Daudom, zato je bilo njeno podpiranje komunistov precej zadržano.

Po vojaškem udaru 1978 je vodstvo države prevzel vodja radikalne komunistične frakcije Hafizulah Amin. Njegov program pospešene modernizacije, ki naj bi preskočila »nacionalno demokratično fazo« (v Evropi se je v podobnih kontekstih govorilo o »buržoazno demokratični fazi«) in kar takoj izgradila socializem, je na po-deželju naletel na odločno zavračanje. Upiranje in nasilni konflikti, ki so sledili, so spodbudili apetite regionalnih sil po vplivu v Afganistanu. Pakistan, ki mu je z železno roko vladal general Zia ul Hak, je podpiral islamiste, Kitajska pa protisovjetske maoistične skupine. Vpletati so se začeli tudi Američani. Notranji boji in spopadi ter zunanje vmešavanje so čedalje bolj destabilizirali državo. Sovjetska zveza je intervenirala 24. decembra 1979, da bi preprečila razplamtevanje

državljske vojne med komunisti in pretežno protimodernističnim, tradicionalističnim neurbanim prebivalstvom ter med komunisti samimi.

Vodstvo države je po sovjetski intervenciji prevzel voditelj zmerne frakcije afganistanskih komunistov Babrak Karmal. Ta je v intervjuju za tednik *Afrique-Asie* izjavil, da je sovjetski poseg naredil konec Aminovi »množični represiji, ki je bila zavestna izvedba načrta, ki ga je pripravila Cia. Vemo, da je bil Amin agent Cie.« Ko je napadal »naše islamske vrednote«, je razbijal državni aparat in gospodarstvo ter tako ustvarjal primerne pogoje za »imperialistično invazijo na našo državo, kakor so jo načrtovale ZDA, Kitajska in regionalne reakcionarne sile«.

Celo naklonjeni opazovalci so takrat Karmalovo razlago označili za komunistično paranojo. Dvajset let pozneje jo je potrdil Zbigniew Brzezinski. Ta zadrtil poljski rusofob in antikomunist je bil svetovalec za državno varnost ameriškega predsednika Carterja. V intervjuju za francoski

tednik *Nouvel observateur* januarja 1998 je med drugim povedal tole: »Po uradni inačici zgodovine je Cia začela pomagati mudžahidom leta 1980, se pravi potem, ko je sovjetska vojska 24. decembra 1979 vdrla v Afganistan. Resnica, ki smo jo doslej skrivali, je bila precej drugačna: dejansko je predsednik Carter podpisal prvo direktivo za tajno pomoč nasprotnikom prosovjetskega režima v Kabulu 3. julija 1979.« Brzezinski je pričakoval, da bo to ameriško vpletanje v afganistanske notranje zadeve, ki so ga v Moskvi seveda registrirali, pripeljalo do sovjetske intervencije. Sovjetski zvezi so nastavili past in ta je dejansko stopila vanjo ter dobila svojo »vietnamsko vojno«, ki jo je izčrpavala in demoralizirala.

Francoski novinar je Brzezinskega vprašal, ali je kdaj obžaloval, da so Američani pomagali islamističnim skrajnežem, »bodočim teroristom«, jih oboroževali, urili in jih logistično podpirali. Brzezinski je odgovoril: »Kaj je najpomembnejše v svetovni zgodovini? Talibani ali propad Sovjetske zveze? Nekaj prenapetih

muslimanov ali osvoboditev Srednje Evrope in konec hladne vojne?«

Brzezinski ni bil pretresen zaradi uporabe teroristov za ameriške politične cilje, ker to ni bilo nič novega. ZDA so v svojem boju proti Sovjetski zvezi začele s tem v »Srednji Evropi« že takoj po drugi svetovni vojni. Tudi na terorizmu s konca šestdesetih in začetka sedemdesetih let po zahodni Evropi so prstni odtisi ameriških obveščevalnih služb. S tem so nadaljevale po padcu Sovjetske zveze, med drugim s podporo čečenskemu terorizmu. V Libiji in Siriji so ZDA vojskovanje s pomočjo teroristov razvile v nov model relativno poceni vojne za uničevanje zanje nesprejemljivih držav.

Prav tako ni bilo nič posebno nenavadnega v tem, da so Američani takrat v Afganistanu podpirali tudi protivladne in protisovjetske marksistične in komunistične skupine, zlasti maoiste. Taka zaveznitva so sklenili tudi v vojni proti novi iranski islamski republiki, ko so podpirali

»ljudske mudžahide« MEK. Njihovo sodelovanje s to teroristično organizacijo traja še danes. V Siriji pa so se spečali s separatističnimi kurdske marksisti, ki uživajo tudi občudovanje liberalizirane zahodne levice.

Vojna med Sovjetsko zvezo in mudžahidi je bila kruta in neusmiljena. Lindisfarne in Neale to jasno povesta. V teh dneh, po koncu ameriške okupacije, pa vedno znova naletim na primerjave med sovjetsko in ameriško okupacijo, ki prvo kažejo v boljši luči od druge. Naj ne bo pomote: imperializem načelno zavračam, vsakršen! Ampak številni Afganistanci danes sami pripovedujejo, da so po Sovjetih ostale šole, bolnišnice, tovarne in infrastruktura, ki še vedno služijo svojemu namenu. Za Američani, berem, pa ni ostalo nič, samo opustošenje, ruševine, vdove in vdovci, starši, ki žalujejo za otroki, sirote in pohabljeni.

Milijarde, celo bilijoni dolarjev so se skozi Afganistan pretakali nazaj v žepe zahodne obo-roževalne industrije, t. i. pogodbenih vojakov in

varnostnikov, se pravi zahodnih paramilitarističnih enot, nevladnih organizacij, vsakovrstnih ekspertov, človekoljubov, skrbnikov za brezdomne pse in mačke, poslovnežev z zvezami itn. Tista četrtnina ali petina tega denarja, ki je ostala v Afganistanu, pa je končala v rokah kvizlingov in izdajalcev od najvišjih položajev navzdol, plemenskih vojaških poveljnikov in kriminalcev. Edino, kar je – poleg korupcije – cvetelo, je bil mak. Natovski vojaki so varovali makova polja. Proizvodnja heroina se je pod okupacijo povečala za petnajstkrat. Temu primerno je postajal gostejši letalski promet prek Kosova in večali so se črni fondi Cie.

Druga pripomba se nanaša na začetek ameriške vojne v Afganistanu. Ta vojna je bila zgrajena na lažeh, njen potek je spremljalo nenehno laganje, namenjeno domači – ameriško-evropski – javnosti, in tudi končala se je z lažmi. V teh dveh desetletjih se je strašansko razbohotila in napredovala zahodna propaganda, zavajanje in manipuliranje javnosti se je razvilo in totaliziralo, re-

kli bi lahko celo, da so bili Zahodnjaki podvrženi totalni psihološki vojni, s katero njihove vladajoče elite upravičujejo svoje imperialistične vojne in si utrjujejo oblast doma. Vojna v Afganistanu je bila del tega procesa.

Od dveh temeljnih laži se ena nanaša na vzrok vojne in druga na njen cilj. Napad na Afganistan ni bil odgovor na mitiziran ameriški »9/11« – teroristični napad 11. septembra 2001 v ZDA. Kar koli že se je takrat zgodilo in kdor koli že je »bil zadaj«, talibani niso imeli ničesar opraviti s tem. Niti tega ne vemo zagotovo, kakšna je bila v tej zgodbi vloga Osame bin Ladna. Mož je kategorično zanikal, da je bil teroristični napad v Ameriki njegovo delo. Sicer je že dolgo sodeloval z ameriški obveščevalnimi službami in te so ga zdaj razglasile za načrtovalca tistega terorističnega napada. Toda medtem ko je ameriško vojaško letalstvo rušilo slikovite afganistanske gore, se je z majhnim spremstvom nemoteno umaknil iz Afganistana v Pakistan.

Talibani niso bili del teroristične internacionale, ki jo je Cia leta 1979 zasejala v Afganistanu. Nasploh je bilo v njej komaj kaj Afganistancev. Le malo jih je znalo arabščino in džihadistična ideologija jim ni pretirano imponirala. Hoteli so biti *gaziji*, zmagovalci v vojni, ne »mučeniki«. Muđzahidi so bili uradno »gostje« v Afganistanu. S tem se je afganistanska vlada distancirala od njihovega džihada, obenem pa tradicionalni zakon gostoljubja in časti talibanom ni dopuščal, da bi izročili bin Ladna – še sploh ne na podlagi nedokazanih obtožb. Orientalisti v ameriški vladni mašineriji so to seveda vedeli. Zato so ZDA to ultimativno zahtevale in si ustvarile *casus belli*.

Nekdanji pakistanski zunanji minister Niaz Naik je že pred dvajsetimi leti javno povedal, da so bili Američani pripravljene na napad na Afganistan precej pred »11. septembrom«. Pakistanci so verjetno najboljše vedeli, kaj se dogaja, ker je njihova obveščevalna služba tesno sodelovala tako z Američani kot s talibani. Raziskovalno novinarstvo je odtlej zbralo za to dovolj dokaznega gradiva.

Druga temeljna laž je, da so Američani in njihovi evropski »zavezniki« intervenirali v Afganistanu, da bi se bojevali proti terorizmu. »Vojna proti terorizmu« je bila mobilizacijsko geslo, s pomočjo katerega so ZDA skušale ohranjati svojo globalno hegemonijo. Med njo so natovske države s pomočjo arabskih avtokratov veliko več teroristov ustvarile (nanovačile, transportirale, oboroževale, urile ter logistično in medijsko podpirale), kot pa eliminirale.

Okupacijo Afganistana so seveda poveznili pod splošno oznako »vojne proti terorizmu«, kar jo je v vzdušju, ki so ga ustvarili po 11. septembru, legitimiralo. Dejansko pa to ni bila vojna proti terorizmu, čeprav so talibane razglasili za teroristično organizacijo – kar je stara metoda, s katero okupacijske vojske deligitimizirajo odporiška in osvobodilna gibanja. Proti Al Kajdi in sorodnim skupinam, se pravi proti ameriški teroristični zalegi, so se bojevali talibani, ki so jim Američani na trenutke pri tem celo pomagali. Toda takšna protislovja niso opredeljevala ci-

lja okupacije in je niso pre naredila v vojno proti terorizmu. Še več, ko je proti koncu okupacije postalo povsem jasno, da je vojna zanje izgubljena, so Američani prepeljali v Afganistan del svoje teroristične vojske iz Sirije, ki ji je tam trda predla.

Kaj je torej bila vojna v Afganistanu, če ni bila vojna proti terorizmu? V iskanju odgovora na to vprašanje bom na kratko omenil dva vidika: geopolitiko ter družbeni in politični inženiring.

Lindisfarne in Neale skleneta svoje besedilo z mislijo, da je vojaški poraz v Afganistanu »začetek konca ameriškega stoletja«. Tako mislijo tudi številni drugi opazovalci, komentatorji in raziskovalci. Menim, da imajo prav. To je lahko ključ za razumevanje vojne v Afganistanu. Če je bil poraz v njej začetek konca ameriškega imperija, je bila okupacija poteza, ki naj bi ga ohranjala. Bila je del geostrateške velike igre, ki se še vedno navdihuje pri nekoliko postani teoriji angleškega geografa Mackinderja, po kateri, poeno-

stavljeno rečeno, sila, ki obvladuje osrčje evrazijske zemeljske gmote, obvladuje svet. Afganistan je bil ključna pozicija za omejevanje ruskega in kitajskega »ekspanzionizma« (da o njegovem mineralnem bogastvu niti ne govorim).

Družbeni in politični inženiring je manj očiten. Na deklarativni ravni so ameriško-evropske okupacijske sile hotele v Afganistanu zgraditi moderno demokratično družbo – po zahodnem vzoru, se razume, kar po definiciji pomeni pod zahodnim gospostvom. V starih kolonialističnih časih so govorili o »civilizacijskem poslanstvu« evropskih sil. To je bilo »breme belega človeka«, ki si ga je ta altruistično naprtil ter požrtvovalno nosil na vse konce sveta. Vera v to je še presenetljivo živa, le jezik, v katerem se izraža, se je nekoliko spremenil. Zdaj se več govori o demokratičnih merilih in metodah, človekovih pravicah, civilizacijskih »inkluzivnih« vrednotah ter poslovnih modelih in »najboljših praksah«.

Kolikor gre za »modernizacijo«, med sovjetsko intervencijo in ameriško okupacijo abstraktno vzeto ni bilo razlike. Konkretno pa so Američani najprej nastopali proti modernizaciji, ki je hotela izboljšati življenje ljudskih množic (vključno s pravicami žensk), ker je pač »smrde-la« po socializmu; ko pa so sami prišli na vrsto, so seveda uveljavljali svoj koruptivni oligarhični model maksimalizacije zasebnega bogatenja na račun ljudskih množic in javnega dobrega.

Toda šlo je še za nekaj drugega, nadvse pomembnega. Tako kot Izrael na Palestincih preizkuša in razvija inovativne metode za »nadzor množic«, ki so postale pomemben del njegovega izvoza na Zahod (nič čudnega, da ima Slovenija zdaj tako intenzivne stike s Tel Avivom), so Američani in EU-jevci v Afganistanu preizkušali in razvijali svoj politični in družbeni inženiring. Za takšne projekte potrebuješ brezpravno prebivalstvo. Na domačih zahodnih tleh je za tovrstne prakse še preveč ovir, ki so ostale iz demokratične in deloma socialistične preteklosti. Ko pa

bodo preizkušene v manj srečnih krajih, kakršen je Afganistan, bodo seveda prišle tudi k nam domov. »Vojna proti terorizmu« se kot bumerang že vrača v svoj rojstni kraj.

Okupacija Afganistana je bila zamišljena kot laboratorij zahodnega tehničnega menedžerializma, kot zgled tehnokratske vladavine, ki jo zahodne vladajoče elite pripravljajo za nas vse. Gre za arogantno iluzijo, da je z »ekspertnim znanjem«, »znanstvenimi« metodami in primerno tehnologijo mogoče od zgoraj poljubno oblikovati družbo, jo upravljati in voditi ljudi. Eksperiment, kakršen je bil ta v Afganistanu, naj bi dokazal, da je ta tip vladavine ne le možen, temveč tudi zgodovinsko neizogiben.

O tem zadnje čase razpravlja na primer Alastair Crooke, politolog in ekonomist, ki je bil svoj čas visoko v britanski obveščevalni službi MI6, pozneje pa tudi svetovalec vodilnih evrokratov. Med drugim je zapisal: »Afganistan je bil spremenjen v poskusno okolje za prav vse inovacije

tehnokratskega projektnege menedžmenta – in vsako inovacijo so oznanjali kot glasnico naše širše prihodnosti. Pritekala je denarna podpora, zrasle so zgradbe in prispela je prava vojska globaliziranih tehnokratov, da bi nadzirali ta proces. Masovni podatki, umetna inteligenca ter uporaba vedno obsežnejših nizov tehničnih in statističnih metrik naj bi opravili s starimi 'morečimi' idejami.« Inovacije vojaške sociologije in cel univerzum nevladnih organizacij (»najbistrejših glav mednarodne vlade prihodnosti«) so tu dobili svojo igralnico, svoj laboratorij, in imeli na voljo praktično neomejena sredstva.

Pod izrazom »digitalna družba« – to je družba pod digitalnim nadzorom – si običajno predstavljamo znanstvenofantastično sterilno bleščeče okolje. Toda okupirani Afganistan je bil bližje digitalni bodočnosti od t. i. razvitih družb. Okupacijska vojska je »skenirala« več kot 80 odstotkov prebivalstva in shranjevala njihove biometrične podatke za »nadzor nad teroristi«. To je samo en, vendar pomemben element med

mnogimi drugimi, ki so hranili tisto utvaro, da je mogoče z neovirano, prosto uporabo »eksper-tnega znanja«, »znanosti« in tehnike s pozicij nevprašljive, vojaško varovane oblasti – ter z ustvarjanjem videza – ne le uspešno izbojevati vojno, temveč tudi oblikovati »napredno«, ne le moderno, marveč postmoderno družbo. Ta utvara in njena virtualna resničnost sta se sesuli, brž ko sta bili odklopljeni od tuje vojaške sile in denarja.

Zmaga talibanov zato ni le začetek konca ameriškega imperialnega stoletja, temveč tudi udarec temačni prihodnosti, tehnokratski nega-tivni utopiji, ki nam jo hočejo vsiliti zahodne vla-dajoče elite. Eno je seveda povezano z drugim, oboje pa z bojem za svobodo.

Tomaž Mastnak

Tretji **Pamflet** prinaša študijo angloameriških antropologov Nancy Lindisfarne in Jonathana Neala. Študija je bila objavljena na spletni strani <https://annebonnypirate.org/> 17. avgusta 2021 pod naslovom »Afghanistan: The End of the Occupation«. V izvirniku je bila ponatisnjena v Indiji, prevedena pa je bila doslej v francoščino, španščino, kitajščino, korejščino, nemščino, italijanščino in grščino. V slovenskem prevodu smo izpustili zadnji del, ki se ukvarja z vprašanjem »Kaj storiti?« in se nanaša na angloameriški dnevnopolitični kontekst.

AFGANISTAN: konec okupacije

Predgovor

V Veliki Britaniji in Združenih državah nastaja veliko nesmiselnih besedil o Afganistanu. Toda za nesmiselom se skrivajo tudi pomembna dejstva.

Prvič, talibani so premagali ZDA.

Drugič, talibani so zmagali, ker so imeli večjo podporo prebivalstva.

Tretjič, ne gre za to, da bi imela večina Afganistancev rada talibane. Razlog za to je, da je bila ameriška okupacija neznosno kruta in koruptivna.

Četrtyč, vojna proti terorizmu je v ZDA doživela tudi politični poraz. Večina Američanov danes podpira umik iz Afganistana in nasprotuje kakršnim koli novim vojnam na tujem.

Petič, poraz v Afganistanu je prelomnica v svetovni zgodovini. Največjo vojaško silo na svetu so premagali prebivalci majhne, skrajno revne države. Posledično se bo zmanjšala moč ameriškega imperija po vsem svetu.

Šestič, za upravičevanje okupacije je bila pogosto uporabljena retorika reševanja afganistanskih žensk in številni feministi v Afganistanu so se postavili na stran okupatorjev. Rezultat je za feminizem tragičen.

V pričujočem prispevku so zgornje trditve obrazložene. Besedilo je kratko, zato ne vsebuje dokazov zanje. Toda odkar sva pred skoraj petdesetimi leti začela s terenskim delom v Afganistanu, sva napisala že precej o spolu, politiki in vojni v tej državi. Na koncu članka podajava povezave na velik del napisanega, tako da lahko najine argumente podrobneje raziščete.¹

Vojaška zmaga

To je vojaška in politična zmaga za talibane. Vojaška zmaga zato, ker so talibani dobili vojno. Vsaj zadnji dve leti imajo afganistanske vladne sile – nacionalna vojska in policija – vsak mesec več ranjenih in mrtvih kot novih rekrutov. Njihova moč se torej zmanjšuje.

V zadnjih desetih letih so talibani prevzeli nadzor nad vse večjim številom vasi in nad nekaterimi mesti.

Pri tem ni šlo za bliskovito zavzemanje mest in napredovanje proti Kabulu. Tisti, ki so osvojili določeno mesto, so se organizirali že dolgo pred tem in čakali na priložnost v bližini, v okoliških vaseh. Ključnega pomena je bilo, da so talibani po vsem severu države v svoje vrste vztrajno pridobivali Tadžike, Uzbeke in pripadnike drugih narodnosti.

To je tudi politična zmaga za talibane. Na svetu ni gverilskih upornikov, ki bi si takšno zmago izborili brez podpore ljudstva.

Vendar pa z besedo »podpora« morda ne izražamo dejanske situacije v Afganistanu. Bolj gre za to, da so se Afganistanci morali odločiti in podpreti

eno stran. In za podporo talibanom se je odločilo več afganistanskih prebivalcev kot za podporo ameriškim okupatorjem. Ne vsi, pač pa večina.

Prav tako se je več Afganistancev postavilo na stran talibanov kot na stran afganistanske vlade predsednika Ašrafa Ganija. In spet – ne vsi, toda več, kot jih podpira Ganija. Poleg tega se je več Afganistancev odločilo za podporo talibanom kot za podporo starim vojaškim poveljnikom. Očiten dokaz za to sta Doštumov poraz v Šeberganu in poraz Ismaila Khana v Heratu.

Še leta 2001 je bila velika večina talibanov Paštunov, njihova politika pa je bila paštunsko šovinistična. Leta 2021 so na območjih s prevladujočim uzbeškimi in tadžiškimi prebivalstvom oblast prevzeli talibanski borci raznolikega etničnega porekla.

Pomembna izjema so področja v osrednjem gorovju, na katerih prevladujejo Hazari.

Seveda se za sodelovanje s talibani niso odločili vsi Afganistanci. To je vojna proti tujim napadalcem, a obenem tudi državljanska vojna. Številni so se borili za Američane, za vladne sile ali za svoje vojaške poveljnike. Še veliko več jih je za preživetje sklepalo kompromise z obema stranema. Mnogi

drugi se niso znali odločiti in z mešani občutki strahu in upanja čakajo, kaj se bo zgodilo.

Ker je to vojaški poraz za ZDA, so pozivi Bidnu, naj naredi to ali ono, preprosto bedasti. Če bi ameriške enote ostale v Afganistanu, bi se morale predati ali pa umreti. To bi bilo za Američane še hujše ponižanje kot polom, ki smo mu priča. Biden, prav tako kot Trump pred njim, ni imel druge izbire.

Zakaj je tako veliko Afganistancev izbralo talibane

Dejstva, da se je več prebivalcev odločilo za talibane, ne moremo posplošiti v ugotovitev, da večina Afganistancev podpira talibane. Pomeni zgolj to, da so se glede na omejeno izbiro odločili za to možnost. Zakaj?

Kratek odgovor je, da so talibani edina pomembna politična organizacija, ki se bori proti ameriški okupaciji, večina Afganistancev pa je to okupacijo zasovražila.

A ni bilo vedno tako. ZDA so bombnike in nekaj vojaških enot poslale v Afganistan mesec dni

po 11. septembru 2001. ZDA so imele podporo sil Severnega zavezništva in koalicije nepaštunskih vojaških poveljnikov na severu države. Toda vojniki in voditelji zavezništva se niso bili zares pripravljeno boriti skupaj z Američani. Glede na dolgo zgodovino upiranja Afganistancev tujim invazijam, nazadnje ruski okupaciji med letoma 1980 in 1987, bi bilo to preprosto preveč sramotno.

Po drugi strani pa skoraj nihče ni bil pripravljen braniti tedanje talibanske vlade. Vojaške enote Severnega zavezništva in talibani so se pretvarjali, da so v vojni, potem pa so se v merjenje sil z bombnimi napadi vključili ZDA, Velika Britanija in njihuni zavezniki.

Pakistanska vojska in obveščevalne službe so dosegle konec tega pat položaja na pogajanjih, po katerih so Združene države prevzele oblast v Kabul in nastavile predsednika po lastni izbiri. V zameno je bilo talibanskim voditeljem in borcem omogočeno, da so se vrnili v svoje vasi ali pa odšli v izgnanstvo čez mejo v Pakistan.

Čeprav smo o tem poročali, v ZDA in Evropi tega dogovora iz očitnih razlogov niso obešali na veliki zvon, v Afganistanu pa je bil splošno znan.

Najboljši dokaz za ta pogajalski dogovor je to, kar je sledilo. Naslednji dve leti namreč ni bilo mogoče zaznati nikakršnega odpora proti ameriški okupaciji. Nikjer, v nobeni vasici, čeprav je v njih ostalo na tisoče nekdanjih talibanov.

To »premirje« je izjemno nenavadno. Še zlasti, če primerjamo nastalo situacijo s tisto v Iraku, kjer je prišlo do vsesplošnega odpora že prvi dan okupacije leta 2003, ali z rusko okupacijo Afganistana leta 1979, ki je prav tako naletela na podobno besen odpor.

Razloga ne moremo iskati zgolj v tem, da se talibani preprosto niso borili. Šlo je za to, da so običajni ljudje, celo v središču talibanskega teritorija na jugu, v resnici upali, da bo ameriška okupacija v Afganistan prinesla mir in razvoj gospodarstva ter končala obupno revščino.

Mir je bil ključnega pomena. Do leta 2001 so bili Afganistanci kar triindvajset let ujetniki vojne – najprej državljanske vojne med komunisti in islamisti, nato vojne med islamisti in sovjetskimi napadalci, potem vojne med islamističnimi vojaškimi poglavarji in zatem še vojne na severu države med islamističnimi vojaškimi poglavarji in talibani.

Triindvajset let vojne je prineslo smrt, poha-
bljenja, izgnanstva in begunska taborišča, revščino,
preštevilno gorje ter brezmejen strah in tesno-
bo. Morda najboljša knjiga o tem, kako je bilo, je
Love and War in Afghanistan (»Ljubezen in vojna v
Afganistanu«) Alexa Klaita in Gulchin Gulma-
madove-Klaita iz leta 2005. Ljudje so si obupno
želeli miru. Do leta 2001 so tudi podporniki tali-
banov menili, da je slab mir boljši od dobre vojne.

Poleg tega so bile ZDA bajno bogate. Afgani-
stanci so menili, da lahko ameriška okupacija
prinese razvoj, ki bi jim pomagal iz revščine.

Afganistanci so čakali — ZDA so prinesle vojno, ne miru

Vojski ZDA in Velike Britanije sta postavili
oporišča po vasicah in manjših mestih po vsem ta-
libanskem ozemlju, na večinsko pašunskih ob-
močjih na jugu in vzhodu države. Tem vojaškim
enotam so zamolčali neformalni dogovor, dosežen
na pogajanjih med Američani in talibani. O tem
jih niso obvestili, saj bi to osramotilo vlado predse-

dnika Busha. Ameriške enote so si zato predsta-
vljale, da je njihova naloga izkoreniniti preostale
»bad guyse«, ki so bili očitno še vedno tam.

V nočnih napadih so vdrali v hiše, poniževali
in strašili družine ter moške vozili na mučenje, da
bi jim izdali podatke o »bad guysih«, ki so se še
skrivali. Prav tukaj in v drugih skrivnih zaporih po
vsem svetu so ameriške vojaške in obveščevalne
službe razvijale nove načine mučenja, ki jim je bil
svet kasneje bežno priča v Abu Graibu, ameriškem
zaporu v Iraku.

Nekateri izmed teh priprtih moških so bili tali-
bani, ki pa se niso borili. Drugi so bili samo ljudje,
ki so jih Američanom zatožili njihovi lokalni so-
vražniki, ki so si želeli prilastiti njihovo zemljo ali
ki so se jim kakor koli zamerili.

Dober opis dogodkov, ki so sledili, je na voljo v
spominih ameriškega vojaka Johnnyja Rica *Blood
Makes the Grass Grow Green* (»Iz krvi raste zelena
trava«). Ogorčeni sorodniki in vaščani so v zave-
tju teme nekajkrat na slepo ustrelili proti Američa-
nom. Ameriška vojska je odgovorila z novimi raci-
jami in s še več mučenji. Vaščani so streljali še malo
bolj. Američani so začeli z zračnimi napadi in afga-
nistanske družine so umirale pod bombami.

Po vsem jugu in vzhodu države je ponovno vzplamtela vojna.

Začarani krog neenakosti in korupcije

Afganistanci so upali, da bo razvoj koristil tako bogatim kot revnim. To se je zdelo tako samoumevno in preprosto. Toda niso razumeli ameriške zunanje politike. In niso razumeli, kako zelo si tisti en odstotek prebivalcev v ZDA prizadeva za poudarjano naraščanje neenakosti v njihovi lastni državi.

Tako je bil Afganistan zasut z ameriškim denarjem. A denar so dobili ljudje v novi vladi pod vodstvom Hamida Karzaia. Dobili so ga ljudje, ki so sodelovali z Američani in okupacijskimi vojskami drugih držav. In dobili so ga vojaški poveljniki in njihovo spremstvo, ki so bili tesno povezani z mednarodno heroinsko in opijsko trgovino; to sta omogočali CIA in pakistanska vojska. Šel je v roke ljudi, ki so imeli to srečo, da so imeli razkošne, dobro varovane hiše v Kabulu, ki so jih lahko oddajali v na-

jem tujemu osebju. In šel je v roke ljudi, ki so delali v nevladnih organizacijah, financiranih iz tujine.

Seveda je šlo v veliko primerih za iste ljudi.

Afganistanci so bili že dolgo vajeni korupcije. Korupcijo so hkrati pričakovali in jo sovražili. Toda nikdar prej se ni razmahnila v tolikšnem obsegu. In v očeh revnih in tistih s povprečnimi dohodki je vse novo bogastvo, ne glede na to, kako je bilo pridobljeno, izviralo iz korupcije.

V zadnjem desetletju so talibani vsem v državi pokazali dvoje. Prvič, da niso skorumpirani, tako kot niso bili skorumpirani niti pred letom 2001, ko so bili na oblasti. In da so edina politična sila v državi, ki se lahko pohvali s tem.

Ključno pa je, da so talibani v vaseh pod svojim nadzorom vzpostavili pravičen sodni sistem. Njihov ugled je tako velik, da so se številni ljudje, vpleteni v civilne tožbe v mestih, sporazumeli, da bodo poiskali pravico pri talibanskih sodnikih na podeželju: hitro, poceni in pravično sodbo brez velikih podkupnin. Ker je bila sodba poštena, sta z njo lahko živeli obe strani.

Ljudem na območjih pod nadzorom talibanov je pravičen sodni sistem pomenil tudi zaščito pred neenakostjo. Če bogati lahko podkupijo sodnike,

lahko revnim storijo, kar koli hočejo. Ključna stvar je bila zemlja. Bogati in vplivni možje, vojaški poveljniki in vladni uslužbenci so si lahko z zasegom, krajo ali goljufijo prisvojili zemljo malih kmetov ter zatirali še revnejše zakupnike. Talibanski sodniki pa so bili po mnenju vseh pripravljeni soditi v korist revnih.

Združilo se je sovraštvo do korupcije, neenakosti in okupacije.

20 let kasneje

Po terorističnih napadih 11. septembra 2001 so talibani podlegli Američanom. Od takrat je minilo že dvajset let. V dvajsetih letih vojne in krize lahko množična politična gibanja doživijo velikanske spremembe. Tudi talibani so se učili in spreminjali. Drugače ni bilo mogoče. Preobrat komentirajo številni Afganistanci in mnogi tuji strokovnjaki. Giustozzi je jih je dobro poimenoval neotalibani.²

Te spremembe se v javnem življenju izkazujejo na različne načine. Talibani so spoznali, da je bil paštunski šovinizem njihova velika slabost. Zdaj

poudarjajo, da so muslimani in s tem tudi bratje vseh muslimanov ter da si želijo in imajo podporo muslimanov različnih etničnih skupin.

V zadnjih nekaj letih je v vrstah talibanov prišlo do velikega razkola. Manjšina talibanskih borcev in podpornikov se je povezala z Islamsko državo, ki izvaja teroristične napade nad šiiti, sikhi in kristjani. Enako počnejo tudi talibani v Pakistanu, pa tudi majhna Haqqanijeva mreža, ki jo podpirajo pakistanske obveščevalne službe. Toda večina talibanov odločno obsoja vse tovrstne napade.

Novi talibani poudarjajo tudi skrb za pravice žensk. Pravijo, da ne nasprotujejo glasbi in video-posnetkom. Ublažili so najhujše in najbolj čistunske plati svoje prejšnje vladavine. In zdaj vedno znova ponavljajo, da si želijo vladati v miru, ne da bi se skušali maščevati privržencem prejšnjega sistema.

Težko je oceniti, koliko od naštetega je zgolj propaganda in koliko resnica. Poleg tega pa je nadaljnji razvoj dogodkov zelo odvisen od dogajanja v gospodarstvu in od potez tujih sil. Povedati želimo le, da imajo Afganistanci razloge za to, da so si izbrali talibane namesto Američanov, vojaških poglavarjev in vlade Ašrafa Ganija.

Kaj pa rešitev afganistanskih žensk?

Mnogi bralci se bodo ob tem spraševali, kaj bo z afganistanskimi ženskami?

Odgovor ni preprost.

Za začetek se moramo vrniti v sedemdeseta leta. Po vsem svetu so bili sistemi spolne neenakosti prepleteni s sistemom razredne neenakosti. Tudi v Afganistanu ni bilo nič drugače.

Nancy je v zgodnjih sedemdesetih na severu Afganistana opravljala terensko antropološko delo s paštunskimi ženskami in moškimi. Živel so od kmetijstva in živinoreje. Na podlagi te raziskave je Nancy kasneje, v knjigi *Bartered Brides: Politics and Marriage in a Tribal Society* (»Prodane neveste: Politika in poroka v plemenski družbi«), pojasnila povezave med razrednimi, spolnimi in etničnimi delitvami v tistem obdobju. Če pa želite izvedeti, kako so te ženske same interpretirale svoje življenje, težave in radosti, vzemite v roke knjigo *Afghan Village Voices* (»Glasovi afganistanskih vasi«), ki sta jo nedavno objavila Nancy in njen

nekdanji partner Richard Tapper in v kateri so prevodi številnih pričevanj različnih afganistanskih žensk in moških.

Njihova realnost je bila kompleksna, grenka, moreča in polna ljubezni. V svojem bistvu se ni razlikovala od prepletenosti seksizma in razrednega vprašanja v ZDA. Toda tragično dogajanje v naslednji polovici stoletja je prineslo veliko sprememb. Posledica dolgotrajne agonije je posebna oblika talibanskega seksizma, ki ni organsko zrasel iz afganistanske tradicije.

Zgodovina tega novega preobrata sega v leto 1978. Takrat se je začela državljanska vojna med komunistično vlado in islamističnimi mudžahidskimi uporniki. Zmagovali so islamisti, zato je državo konec leta 1979 zasedla Sovjetska zveza in podprla komunistično vlado. Sledila je brutalna sedemletna vojna med Sovjeti in mudžahidi. Leta 1987 so se sovjetske čete poražene umaknile.

Ko sva v začetku sedemdesetih živela v Afganistanu, so bili komunisti eni najbolj pozitivnih ljudi. Gnale so jih tri strasti. Želeli so si razvoja države. Želeli so zmanjšati moč zemljiških veleposestnikov in razdeliti zemljo. In želeli so si enakosti žensk.

Toda leta 1978 so komunisti z vojaškim udarom pod vodstvom naprednih častnikov prevzeli oblast. V pretežno podeželski državi niso dobili politične podpore vaškega prebivalstva, zato so se lahko podeželskemu odporu islamistov zoperstavili samo z aretacijami, mučenjem in bombardiranjem. In več tovrstnih krutosti je zagrešila komunistična vojska, bolj se je krepil upor.

Nato je državo okupirala Sovjetska zveza, da bi podprla komuniste. Njihovo glavno orožje je bilo bombardiranje iz zraka in številni deli države so postali območja navzkrižnega ognja. Ubitih je bilo vsaj milijon Afganistancev, milijon pa je bilo dosmrtno pohabljenih. Med šest in osem milijonov ljudi je bilo prisiljeno v izgnanstvo v Iran in Pakistan, še na milijone pa jih je postalo domačih beguncev. Vse to v državi s samo petindvajsetimi milijoni ljudi.

Ko so komunisti prišli na oblast, so najprej poskusili z zemljiško reformo in zakonodajo o pravicah žensk. Ob ruski invaziji se je večina komunistov postavila na njihovo stran. Številne med njimi so bile ženske. Posledično je bilo tudi feministično gibanje obtoženo, da je podpiralo mučenje in pobijanje.

Predstavljajte si, da bi Združene države okupirala tuja sila, ki bi ubila med dvanajst in štiriindvajset milijonov Američanov, mučila ljudi v vsakem mestu in v izgnanstvo prisilila več kot 100 milijonov prebivalcev. Predstavljajte si, da bi skoraj vse feministke v ZDA podpirale napadalce. Kako mislite, da bi bili po takšni izkušnji Američani naklonjeni ponovni invaziji tuje sile ali feminizmu?

Kako mislite, da se ob ponovni invaziji, tokrat s strani Amerike in upravičevani s potrebo po zaščiti žensk, počuti večina afganistanskih žensk? Ne pozabite, da tisti statistični podatki o mrtvih, pohabljenih in beguncih pod sovjetsko okupacijo niso samo abstraktne številke. Bile so ženske, njihovi sinovi in hčere, možje, bratje in sestre, matere in očetje.

Zato so si, ko je Sovjetska zveza poražena odšla, številni ljudje oddahnili. Toda potem so lokalni voditelji mudžahidskega odpora proti komunistom in napadalcem postali lokalni vojaški poveljniki, ki so se spopadli med seboj za vojni plen. Večina Afganistancev je podpirala mudžahide, a so bili zdaj ogorčeni nad pohlepom, korupcijo in neskončno nesmiselno vojno.

Razredne in begunske korenine talibanov

Jeseni 1994 so talibani prispeli v Kandahar, večinsko paštunsko in največje mesto v južnem Afganistanu. Talibani so bili nekaj povsem novega v afganistanski zgodovini. Bili so rezultat dveh značilnih iznajdb dvajsetega stoletja: zračnega bombardiranja in begunskih taborišč v Pakistanu. Pripadali so drugemu družbenemu razredu kot elite, ki so vladale Afganistanu.

Komunisti so bili otroci in hčere urbanega srednjega razreda in srednje velikih kmetov na podeželju, ki so imeli dovolj lastne zemlje. Vodili so jih ljudje, ki so obiskovali edino univerzo v državi v Kabulu. Hoteli so odvzeti moč veleposestnikom in modernizirati državo.

Islamisti, ki so se borili proti komunistom, so bili podobnega razrednega porekla in večinoma študentje na isti univerzi. Tudi oni so hoteli modernizirati državo, a na drugačen način. In zgledovali so se po idejah Muslimanske bratovščine in Univerze Al-Azhar v egiptovskem Kairu.

Izraz »taliban« pomeni študent na islamski

šoli, za razliko od državne šole ali univerze. Talibanški borci, ki so leta 1994 zasedli Kandahar, so bili mladi možje, ki so študirali v brezplačnih islamskih šolah v pakistanskih begunskih taboriščih. Bili so otroci brez vsega.

Voditelji talibanov so bili vaški mule iz Afganistana. Niso imeli povezav z elitami, kot je bilo to značilno za številne imame iz mestnih mošej. Vaški mule so znali brati in so bili pri sovaščanih dokaj spoštovani. Toda njihov družbeni status je bil precej nižji od statusa lastnikov zemljišč ali vladnih uradnikov z zaključeno srednjo šolo.

Talibane je vodil komite dvanajstih mož. Vseh dvanajst je pod sovjetskimi bombami v vojni izgubilo roko, nogo ali oko. Talibani so bili, med drugim, predstavniki revnih in srednje premožnih paštunskih vaščanov.³

Po dvajsetih letih vojne so v Kandaharju vladali zakoni ulice in mesto je bilo prepuščeno na milost in nemilost vojskujočim se milicam. Do preobrata je prišlo, ko so talibani sklenili prijeti lokalnega poveljnika, ki je posilil dečka in dve (morda tri) ženske. Ujeli so ga in obesili. Njihovo posredovanje ni osupnilo le zaradi njihove odločenosti, da končajo krvave notranje spopade in ljudem

povrnejо dostojanstvo in varnost, temveč tudi zaradi njihovega zgražanja nad hinavščino drugih islamistov.

Najprej so talibane financirali Savdijci, Američani in pakistanska vojska. Washington je hotel mirno državo, po kateri bi lahko potekali naftovodi in plinovodi iz Srednje Azije. Talibani so izstopali, ker niso dopuščali nobenih izjem od pravil, ki so jih želeli uvesti, in zaradi strogosti, s katero so uveljavljali ta pravila.

Številni Afganistanci so bili zadovoljni, da so bila ponovno vzpostavljena pravila in vsaj osnovna varnost, toda talibani so bili sektaški in niso bili sposobni nadzorovati države, zato so jim Američani leta 1996 odrekli podporo. S tem pa so sprožili novo in smrtonosno različico islamofobije proti talibanom.

Praktično čez noč so afganistanske ženske obveljale za nemočne in zatirane, afganistanski moški – torej talibani – pa so bili razglašeni za fanatične divjake, pedofile in sadistične patriarhe, skorajda neljudi.

Že štiri leta pred 11. septembrom 2001 so bili talibani tarča Američanov, feministke in drugi pa so zahtevali zaščito afganistanskih žensk. Do

začetka ameriškega bombardiranja bi morali že vsi vedeti, da afganistanske ženske potrebujejo pomoč. Le kaj bi lahko šlo narobe?

11. september in ameriška vojna

Bombardiranje se je začelo 7. oktobra 2001. V samo nekaj dnevih so se bili talibani prisiljeni poskriti – ali pa so bili dobesedno kastrirani, kot je kričala fotografija na naslovnici časopisa *Daily Mail*. Fotografije vojne, ki so jih objavljali časopisi, so bile z vsem nasiljem in sadizmom, ki so ga prikazovale, resnično šokantne. Mnogi v Evropi so bili zgroženi nad obsegom bombardiranja in popolno brezbriznostjo do afganistanskih žrtev.⁴

V Združenih državah Amerike pa so bili tiste jeseni zaradi mešanice maščevalnosti in domoljubja glasovi nasprotovanja vojni le redki in skoraj neslišni. Vprašajte se, kot se je takrat Saba Mahmood: »Zakaj so vojne razmere (migracije, militarizacija) in lakota (pod mudžahidi) veljale za manj škodljive ženskam kot pomanjkanje

izobrazbe, delovnih mest in, kar je bilo v medijski kampanji najbolj poudarjano, zahodnega sloga oblačenja (pod talibani)?«⁵

Vprašamo pa se lahko še ostreje: Kako bi bilo sploh mogoče »rešiti afganistanske ženske« z bombardiranjem civilnega prebivalstva – poleg samih žensk torej tudi njihovih otrok, njihovih mož, očetov in bratov? Že to vprašanje bi moralo zado- stovati, da bi bila razprava zaključena. A ni bilo tako.

Feministična islamofobija se je na najgrozljivej- ši način pokazala po dobrem mesecu vojne. Ma- ščevalna vojna med skrajno neenakima silama v očeh sveta ni bila videti najbolje, zato je bilo treba narediti nekaj, kar bi bilo videti plemenito. Nekaj dni pred ameriškim praznovanjem zahvalnega dneva, 17. novembra 2001, se je Laura Bush, žena ameriškega predsednika, glasno pritoževala nad nezavidljivim položajem zakritih afganistanskih žensk. Nekaj dni kasneje je podobno stališče po- novila še Cherie Blair, žena britanskega predse- dnika vlade. Ti soprogi bogatih vojnih hujskačev sta uporabili ves potencial orientalistične paradi- gme, da bi na neki način okrivile same žrtve ame- riškega napada. Tako sta upravičevali vojno proti

enim izmed najrevnejših ljudi na svetu. In parola »reševanje afganistanskih žensk« je postala stal- nica številnih liberalnih feministov za upravičeva- nje ameriške vojne.⁶

Z izvolitvijo Obame leta 2008 je zbor islamofob- ov med ameriški liberalci prevladal. Tistega leta se je ameriško protivojno gibanje praktično razpustilo, da bi pomagalo pri Obamovi predse- dniški kampanji. Demokrati in tisti feministi, ki so podpirali Obamovo militaristično državno sekre- tarko Hillary Clinton, niso mogli sprejeti resnice, da je šlo pri vojnah v Afganistanu in Iraku za naf- to.⁷

Za neskončne naftne vojne so imeli eno samo opravičilo – trpljenje afganistanskih žensk. Femi- nistični spin je bila premetena zvijača, ki je one- mogočala primerjave med nedvomno seksistično vladavino talibanov in seksizmi v Združenih drža- vah. Še bolj pa je šokantno, da je ta feministični spin ukrotil in praktično izpodrinil neprijetne re- snice o izjemno neenaki vojni ter ustvaril razliko med tistimi fiktivnimi »ženskami, ki jih je treba rešiti«, ter dejanskimi afganistanskimi ženskami, pa tudi moškimi in otroki, ki so jih ameriške bombe ubijale in pohabljele in ki so zaradi njih

postali sirote, brezdomci ali so ostali brez hrane.

Mnogi najini prijatelji in družinski člani v ZDA so feministi, ki so tej propagandi iskreno verjeli. Toda od njih se je zahtevalo, da podprejo kup laži in sprevrženo verzijo feminizma. To je bil feminizem okupatorja in koruptivne vladajoče elite. Feminizem mučiteljev in brezpilotnih letal.

Vendar verjameva, da je mogoč tudi drugačen feminizem.

Ne glede na povedano pa je dejstvo tudi, da so talibani zelo seksistični. Seksizem je v Afganistanu zmagal. A lahko bi bilo tudi drugače.

Komunisti, ki so podpirali krute metode sovjetskih napadalcev, so za vsaj eno generacijo diskreditirali feminizem v Afganistanu. Nato pa so državo napadle ZDA in nove napadalce je podprla nova generacija intelektualk, ki so na ta način poskušale doseči pravice žensk. Tudi njihove sanje so se končale s kolaboracijo, sramoto in nasiljem. Nekatere med njimi so bile seveda karieristke, ki so v zameno za financiranje izrekale prežvečene flo-skule. A mnoge druge so gnali iskreni in nesebični motivi. Njihov poraz je tragičen.

Stereotipi in zmeda

Izven Afganistana je nastala precejšnja zmeda zaradi stereotipov o talibanih, ki so se izoblikovali v zadnjih petindvajsetih letih. Toda ne nasedajte predstavam o tem, da so fevdalni, brutalni in primitivni. To so ljudje s prenosnimi računalniki, ki so se zadnjih štirinajst let pogajali z Američani v Katarju.

Talibani niso produkt srednjega veka. So posledica enega najhujših obdobij poznega dvajsetega in začetka enaindvajsetega stoletja. Zato sploh ni presenetljivo, če se na svoj način ozirajo v preteklost – k domnevno boljšim časom. A izoblikovalo jih je življenje med padajočimi bombami, begunskimi taborišči, komunizmom, vojno proti terorizmu, novimi hujšimi tehnikami zasliševanja, podnebnimi spremembami, internetno politiko in stopnjevano neoliberalno neenakostjo. Živijo, tako kot vsi ostali, tu in zdaj.

Negotovost je lahko povezana tudi z njihovo plemensko ureditvijo. Toda, kot trdi Richard Tapper, plemena niso atavistične institucije. So samo način, na katerega kmečko prebivalstvo v tem delu

sveta organizira svoje odnose z državo. In v zgodovini Afganistana nikoli ni šlo zgolj za tekmovalnost med etničnimi skupinami, temveč za zapletena zaveznitva tako med različnimi skupinami kot med nasprotnimi podskupinami znotraj njih.⁸

Na leviци obstaja množica predsodkov, zaradi katerih se nekateri sprašujejo, kako so lahko talibani protiimperialistični in na strani revnih, če niso »progresivni«. Pustimo za zdaj to, da beseda »progresivno« ne pomeni veliko. Seveda so talibani sovražno nastrojeni do socializma in komunizma. Socialisti in komunisti so mučili njih ali pa njihove starše in stare starše. Sicer pa je vsako gibanje, ki je v dvajsetletni gverilski vojni porazilo velik imperij, po definiciji protiimperialistično, če verjamemo, da imajo besede svoj pomen.

Takšna je pač realnost. Talibani so nadvse mizogino gibanje revnih kmetov proti imperialistični okupaciji, ki ga podpirajo številne ženske in ki je včasih rasistično in sektaško, včasih ne. Takšno kopico protislovij je ustvarila zgodovina.

Zmede nas lahko tudi razredna politika talibanov. Kako so lahko na strani revnih, kar je očitno, obenem pa tako goreče nasprotujejo socializmu? Odgovor na to je, da je izkušnja ruske okupacije

onemogočila vsakršno socialistično razredno formulacijo. Vendar to ni spremenilo razredne resničnosti. Še nikomur ni uspelo vzpostaviti množičnega gibanja revnih kmetov in z njimi vzpostaviti oblast, ne da bi veljal za podpornika revnih.

Talibani ne govorijo razrednega jezika, temveč jezik pravičnosti in korupcije. Ti besedi opisujeta isto stran.

Nič od naštetega ne zagotavlja, da bodo talibani resnično vladali v interesu revnih. V zadnjem stoletju in tudi prej smo bili priča različnim »kmečkim uporom«, ki so prevzeli oblast, nato pa se prelevili v vlade mestnih elit. Ob vsem naštetem se moramo zavedati, da talibani ne nameravajo biti demokrati, pač pa diktatorji.

Zgodovinske spremembe v Ameriki

Padec Kabula pomeni odločilen poraz za ZDA in njihovo moč po vsem svetu. Pomeni oziroma razkriva pa tudi, da so se Američani korenito odmaknili od ameriškega imperializma.

Eden izmed dokazov za to so javnomnenjske ankete. Leta 2001, takoj po napadu 11. septembra, je invazijo na Afganistan podpiralo 85 do 90 odstotkov Američanov. Ta delež pa je hitro padel. Pred enim mesecem je Bidnov načrt za popoln umik podpiralo že 62 odstotkov Američanov, le 29 odstotkov vprašanih je umiku nasprotovalo.

Nasprotovanje vojni je razširjeno tako na desni kot na levi. Delavska baza republikanske stranke in Trump nasprotujejo vojniam na tujih ozemljih. Številni vojaki in vojaške družine so doma na podeželju in na jugu, kjer ima Trump močno podporo. Nasprotujejo vsakršnim novim vojniam, saj so v vojski služili ter bili ubiti in ranjeni njihovi bližnji.

Desničarsko domoljubje v današnji Ameriki podpira vojsko, toda to velja za vojake, ne za vojno. Ko pravijo »Naredimo Ameriko spet veliko«, s tem mislijo, da aktualna Amerika ne zadovoljuje svojih državljanov, in ne, da bi se morale ZDA bolj vpletati v svet.

Tudi pri demokratih delavska baza nasprotuje vojniam.

Del ameriške javnosti pa še naprej podpira nadaljnje vojaške intervencije. To so Obamovi de-

mokrati, Romneyevi republikanci, generali, številni liberalni in konservativni strokovni delavci ter skorajda celotna washingtonska elita. Toda Američani kot celota, zlasti pa delavski razred – črni, rjavi in beli –, so začeli nasprotovati ameriškemu imperializmu.

Po padcu Saigona ameriška vlada še petnajst let ni bila sposobna začeti večje vojaške intervencije. Po padcu Kabula se lahko to obdobje še podaljša.

Mednarodne posledice

Združene države Amerike so že 103 leta, od leta 1918 dalje, najmočnejša država na svetu. Obstajale so tudi konkurenčne sile – najprej Nemčija in Japonska, nato Sovjetska zveza in zdaj Kitajska. Toda ZDA so bile dominantne. To »ameriško stoletje« se zdaj bliža koncu.

Dolgoročni razlog za to je vzpon Kitajske in relativen gospodarski zaton ZDA. Toda zadnji dve leti sta s pandemijo bolezni covid-19 in porazom v Afganistanu prinesli preobrat.

Pandemija covida-19 je razkrila institucionalno nekompetentnost vladajočega razreda in vlade

Združenih držav. Sistem ni uspel zaščititi ljudi. Temu kaotičnemu in sramotnemu neuspehu je priča celotna svetovna javnost.

Potem je tu še Afganistan. Če presojava po izdatkih za vojsko in opremo, so Združene države Amerike daleč najmočnejša vojaška sila na svetu. In to silo so premagali revni ljudje v sandalih iz majhne države, ki nimajo ničesar drugega kot vztrajnost in pogum.

Zmaga talibanov bo opogumila tudi najrazličnejše islamiste drugod po svetu – v Siriji, Jemnu, Somaliji, Pakistanu, Uzbekistanu, Turkmenistanu, Tadžikistanu in Maliju. Njen vpliv pa bo še širši.

Tako neuspeh pri spopadanju s pandemijo kot poraz v Afganistanu bosta zmanjšala »mehko moč« ZDA. Poraz v Afganistanu pa obenem pomeni tudi poraz »trde moči«. Skozi celotno stoletje je moč neformalnega ameriškega imperija temeljila na treh stebrih. Eden izmed njih je največje gospodarstvo na svetu in prevlada v globalnem finančnem sistemu. Drugi je ugled v mnogih delih sveta zaradi demokratičnosti, sposobnosti in kulturne prevlade. Tretji pa predstavlja ameriška vojaška sila, ki jo je ZDA uporabila, če ji ni

na mehak način ni uspelo podpreti diktatorskih režimov ali kaznovati njenih sovražnikov.

Ta vojaška sila je zdaj preteklost. Nobena vlada ne bo verjela, da jo lahko ZDA rešijo pred tujim napadalcem ali pred lastnim ljudstvom. Napadi z brezpilotnimi letali se bodo nadaljevali in še naprej povzročali veliko trpljenja. Toda droni sami po sebi ne bodo imeli nikjer odločilnega vojaškega pomena.

To je začetek konca ameriškega stoletja.

OPOMBE

¹ Gl. zlasti Nancy Tapper (Lindisfarne), 1991; Lindisfarne, 2002a, 2002b in 2012; Lindisfarne in Neale, 2015; Neale, 1981, 1988, 2002 in 2008; Richard Tapper z Lindisfarne, 2020.

² Posebno uporabni sta Giustozzi, 2007 in 2009.

³ Za več o razrednih temeljih talibanov gl. Lindisfarne, 2012 in številna poglavja drugih avtorjev v Marsden in Hopkins, 2012. Gl. tudi Moussavi, 1998; Nojumi, 2002; Giustozzi, 2008 in 2009; Zareef, 2010.

⁴ Zilizer, 2005.

⁵ O reševanju afganistanskih žensk je na voljo ogromno literature. Gl. Gregory, 2011; Lindisfarne, 2002a; Hirschkind in Mahmood, 2002; Kolhatkar in Ingalls, 2006; Jalalzai in Jefferess, 2011; Fluri in Lehr, 2017; Manchanda, 2020.

⁶ Ward, 2001.

⁷ Lindisfarne in Neale, 2015.

⁸ Richard Tapper, 1983.

LITERATURA

Fluri, Jennifer L. in Rachel Lehr. 2017. *The Carpetbaggers of Kabul and Other American-Afghan Entanglements*. Athens: University of Georgia Press.

Giustozzi, Antonio. 2007. *Koran, Kalashnikov and Laptop: The Neo-Taliban Insurgency in Afghanistan*. London: Hurst.

—, ur. 2009. *Decoding the New Taliban: Insights from the Afghan Field*. London: Hurst.

Gregory, Thomas. 2011. 'Rescuing the Women of Afghanistan: Gender, Agency and the Politics of Intelligibility.' University of Manchester PhD thesis.

Hirschkind, Charles in Saba Mahmood. 2002. 'Feminism, the Taliban and the Politics of Counterinsurgency.' *Anthropological Quarterly*, 75(2): 339–354.

Jalalzai, Zubeda in David Jefferess, ur. 2011. *Globalizing Afghanistan: Terrorism, War, and the Rhetoric of Nation Building*. Durham: Duke University Press.

Klaits, A. in G. Gulmanadova-Klaits. 2005. *Love and War in Afghanistan*, New York: Seven Stories.

Kolhatkar, Sonali in James Ingalls. 2006. *Bleeding Afghanistan: Washington, Warlords, and the Propaganda of Silence*. New York: Seven Stories.

Lindisfarne, Nancy. 2002a. 'Gendering the Afghan War.' *Eclipse: The Anti-War Review*, 4: 2–3.

—. 2002b. 'Starting from Below: Fieldwork. Gender and Imperialism Now.' *Critique of Anthropology*, 22(4): 403–423, in v Armbruster in Laerke, 23–44.

—. 2012. 'Exceptional Pashtuns? Class Politics, Imperialism and Historiography.' V Marsden in Hopkins.

Lindisfarne, Nancy in Jonathan Neale, 2015. 'Oil Empires and Resistance in Afghanistan, Iraq and Syria.' *Anne Bonny Pirate*.

Manchanda, Nivi. 2020. *Imagining Afghanistan: The History and Politics of Imperial Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press.

Marsden, Magnus in Benjamin Hopkins, ur. 2012. *Beyond Swat: History, Society and Economy along the Afghanistan-Pakistan Frontier*. London: Hurst.

Mousavi, Sayed Askar, 1998. *The Hazaras of Afghanistan: An Historical, Cultural, Economic and Political Study*. London: Curzon.

Neale, Jonathan. 1981. 'The Afghan Tragedy.' *International Socialism*, 12: 1–32.

—. 1988. 'Afghanistan: The Horse Changes Riders,' *Capital and Class*, 35: 34–48.

—. 2002. 'The Long Torment of Afghanistan.' *International Socialism*, 93: 31–59.

—. 2008. 'Afghanistan: The Case Against "the Good War".' *International Socialism*, 120: 31–60.

Nojumi, Neamatollah. 2002. *The Rise of the Taliban in Afghanistan*. New York: Palgrave.

Rico, Johnny. 2007. *Blood Makes the Grass Grow Green: A Year in the Desert with Team America*. New York: Presidio.

Tapper (Lindisfarne), Nancy. 1991. *Bartered Brides: Politics, Gender and Marriage in an Afghan Tribal Society*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tapper, Richard, ur. 1983. *The Conflict of Tribe and State in Iran and Afghanistan*. London: Croom Helm.

Tapper, Richard in Nancy Lindisfarne. 2020. *Afghan Village Voices: Stories from a Tribal Community*. London: I.B. Tauris.

Ward, Lucy, 2001. 'Leader's Wives Join Propaganda War.' *The Guardian*, 17. november.

Zareef, Abdul, 2010. *My Life with the Taliban*. London: Hirst.

Zilizer, Barbie. 2005. 'Death in Wartime: Photographs and the 'Other War' in Afghanistan.' *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 10(3): 26–55.

Če pa želite izvedeti,
kako so te ženske same
interpretirale svoje življenje,
težave in radosti...

Njihova realnost
je bila kompleksna, grenka,
moreča in polna ljubezni.

Fotografija na naslovnici je bila posneta
dan potem, ko so talibani prevzeli nadzor
nad afganistansko prestolnico. Prikazuje
dekleta, ki gredo v šolo. Avtor fotografije
je **Jawid Omid**, objavljeno z dovoljenjem.

Prvič, talibani so premagali ZDA.

Drugič, talibani so zmagali, ker so imeli večjo podporo prebivalstva.

Tretjič, ne gre za to, da bi imela večina Afganistancev rada talibane. Ameriška okupacija je bila neznosno kruta in koruptivna.

Četrtrič, vojna proti terorizmu je v ZDA doživela tudi politični poraz.

Petič, poraz v Afganistanu je prelomnica v svetovni zgodovini. Največjo vojaško silo na svetu so premagali prebivalci majhne, skrajno revne države. Moč ameriškega imperija po vsem svetu se bo zmanjšala.

Šestič, za upravičevanje okupacije je bila pogosto uporabljena retorika reševanja afganistanskih žensk. Številni feministi v Afganistanu so se postavili na stran okupatorjev. Rezultat je za feminizem tragičen.

Založba ZRC

Pamflet! 3

3 EUR

